Et rædsomt vejr

Århundredet sagde farvel med orkan

Af Olaf Bak – suppleret af Stig Hegn

Fredag den 3. december 1999 blev der i vejrmæssig henseende, med en vældig orkan, sat et mægtig og særdeles mærkbart punktum for det sidste årti i det forløbne århundrede og årtusinde, som var ved at rinde ud.

Med mange bygninger alvorligt skadede eller delvis i ruin gik man i Bramming Kommune ved årsskiftet – uden computerproblemer – ind i det nye århundrede, årtusinde og årti. Uvejret, der var varslet af meteorologerne, begyndte så småt først på eftermiddagen. Fra at være et almindeligt, dansk vinterlandskab med pletvise islæt af juleforberedelser ændrede dette sig i løbet af eftermiddagens timer til et forpjusket, orkanramt landskab, i hvilket ting og sager, der hørte hjemme i – og især på – folks huse kom flyvende og flagrende hen over mark og skel og endte undertiden flere hundrede meter fra det oprindelige hjemsted, og veje spærredes af faldne træer.

Kyndige folk med overblik anslog, at op mod 40-45% af husene i Bramming Kommune var ramt i større eller mindre grad. Det er naturligvis et tilfælde, men alligevel et underligt træf, at der på Brammingegnen er indtruffet en voldsom naturhændelse i årstal, hvor endetallet var 9.

Den 3. december 1909 nedbrød storm og stormflod jernbanebroen over

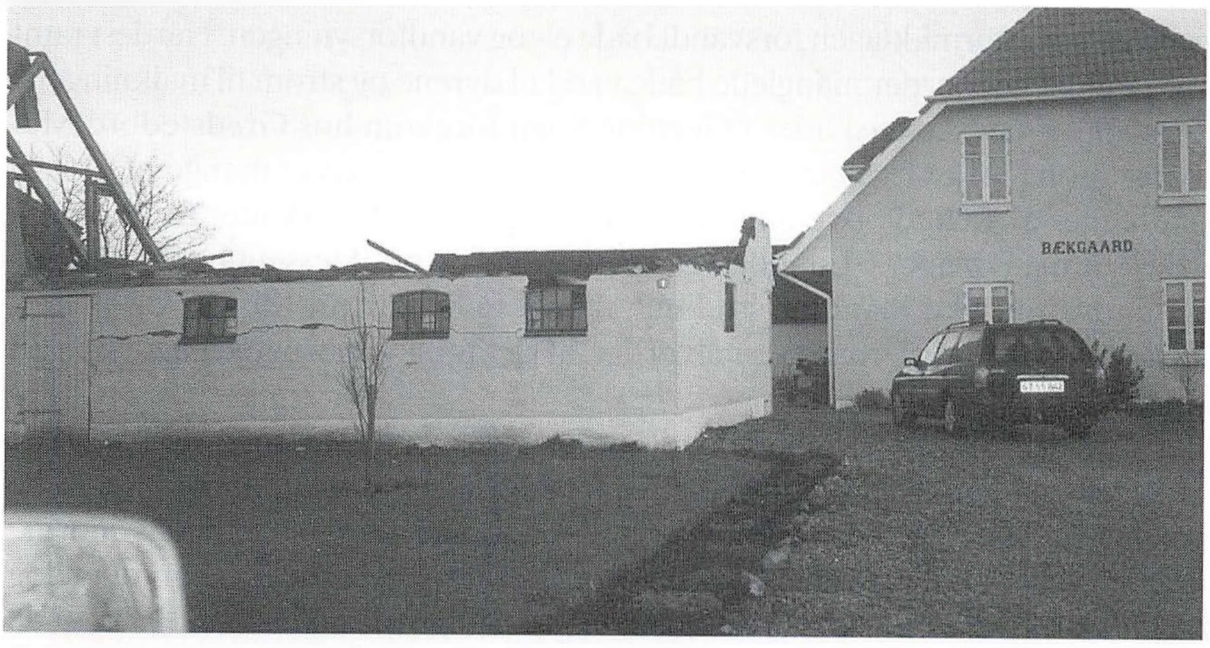

Bakgård i Fonager blev slemt raseret. Foto: Vagn Olesen.

Sneum Å – og så nu igen, 90 år senere – samme dato, den 3. december. Indimellem ligger så august 1959, da himlen åbnede sine sluser og på ca. 3 timer sendte ca. 170 mm vand ned over egnen. Enorme oversvømmelser forekom sammen med lyn, torden og ildebrande forårsaget af lynnedslag.

Rundt i sognene

Fælles for kommunens 6 sogne var naturligvis de uhyrlige og her til lands aldrig oplevede vindhastigheder på op omkring de 148 km/t i vindstødene. Det vil føre for vidt at beskrive de utallige bygningsskader i enkeltheder, men med udgangspunkt i beskrivelser fra medarbejdere i de 6 sognearkiver kan der anføres nogle pluk om nogle af de værste tilfælde i de 6 sogne.

I Bramming Sogn gik det især ud over biblioteket, hvor en tagdel blev knust af et væltende, ca. 100-årigt træ, og Sct. Ansgar Kirkes tegltag blev svært beskadiget, så kirken måtte lukkes nogle dage. På gartneriers og planteskolers drivhuse blev adskillige glasruder knust, og køkkenfløjen på Hotel Sommerlyst blev så hårdt medtaget, at al hoteldrift ophørte. I Bramming og i store dele af kommunen forekom strømafbrydelse og dermed afbrydelse også af vandforsyningen i op mod et døgns tid. Plantagerne i sognet (Nørå-området) og Bramming Lystanlæg led overordentlig stor skade.

I Darum Sogn frygtede man for, at diget skulle give efter for vandmasserne, og ca. 50 personer fra de lavestliggende områder i sognet blev evakueret til Darum Skole. Blandt de svært beskadigede bygninger var Refshedevej 8, hvor orkanen væltede begge gavle – den ene ned over carport og bil, og af 16 gavle på gården Dalshøjvej 6, blev de 12 ødelagt, og en del svin omkom. I dele af Sandgadens Plantage væltede stort set alle træer, nåletræerne var hårdest ramt. Den 3. december om eftermiddagen forsvandt både el- og vandforsyningen. Hårdest ramt var landmændene, der manglede både vand til dyrene og strøm til malkningen.

Nogle af de værste skader i Gørding Sogn forekom hos Gredstedbro Maskinstation (Steen Egegaard Nielsen), Sdr. Lourupvej, hvor mange maskiner ødelagdes af væltede bygninger. Andre meget alvorlige skader forekom på »Bækgård«, Fonager, »Lundbækgård«, Ajkevej og på »Hessellundgård«, Hessellundvej. I Ajke Plantage stod kun meget få hele træer tilbage, og skytteforeningens baneanlæg ramtes så alvorligt, at det først var brugbart igen hen på sommeren

I Hunderup Sogn brasede ejendommen Ribevej 53 sammen, som var det et korthus, og taget på en fløj på Sejstrupvej 17 blev revet af. Mange af de smukke, gamle træer ved Riber Kjærgård måtte give efter for orkanens enorme kræfter. Al færdsel var vanskeliggjort på grund af væltede træer, og orkanen tog en knallertkører med sig, så han røg over grøften og ind på en mark. Blandt de hårdest medtagne bygninger i Vejrup Sogn var Søren Jensens ejendom, Gl.

Gredstedbro Maskinstation, Sdr. Lourupvej 20. Foto: Vagn Olesen.

Hovedvej og Tage Mathiesens ejendom, Spangvej. Hårdt ramt blev Vøgas Lund Plantage, og »Kvinde-egen«, der var plantet til minde om, at kvinderne fik valgret i 1915, væltede.

I V. Nykirke Sogn skete der alvorlige skader på ejendommen Grimstrupvej 7, og på Raunsøvej 5 sank hele staldens tagkonstruktion sammen. Hos Lena Thestrup og Vagn Larsen, Hjortkærvej 10, var alt forberedt til hyggelig julefrokost, men af de 12 indbudte kom kun de 6 – som oplevede, at taget på udbygningen med gildesalen brast sammen over hovedet på dem, men ingen kom noget alvorligt til.

Om lørdagen undrede folk sig over, at sligt kunne ske i Danmark, og over hele kommunen hørtes i det følgende halve år eller måske mere hidsigt snerrende motorsave omkring vandret liggende træstammer. Enorme mængder grene blev afleveret på storskraldpladsen Sdr. Ilstedmarkvej 1, og egnens håndværkere havde travlt som næppe før.

Orkan-oplevelser

Mange mennesker kom ud for særdeles særprægede og helt usædvanlige oplevelser i de timer, den rædsomme orkan fejede hen over landet. I det følgende bringes et par pluk, der omhandler såvel livstruende forhold som stor opfindsomhed.

Der var mange af kommunens træer, der led en krank skæbne – som her i Darum. Foto: Erling Schmidt.

Skurvognen væltede

Jonny Mikkelsen, Lourup VVS, Lourupvej 31, byggede i 1999 nyt hus og værksted i Vestergade, Gørding, og ved det endnu ikke færdigbyggede hus ville han under orkanen afstive en skurvogn.

Afstivningen gav efter for de vældige naturkræfter, og den 2,5 tons tunge skurvogn væltede ned over ham. Der var ikke andre personer til stede, som kunne træde til, men han havde sin mobiltelefon hos sig, og via denne fik han tilkaldt hjælp. De kvæstelser han pådrog sig, medførte et længere sygehusophold, og følgerne mærkede han endnu længe efter orkandagen.

Malkning i St. Darum

Som bekendt forsvandt egnens strømforsyning, hvilket ikke mindst landmændene fik at mærke. Hos Marinus Lundgård, Gl. Darumvej 23, der har ca. 90 malkekøer, blev el-forsyningen afbrudt ved aftenmalkningens start kl. 16.00. Situationen var katastrofal, idet især højtydende køer (nogle med 40 kg mælk daglig) er meget sårbare m.h.t. yverbetændelse, som kan opstå, hvis normal malkning ikke finder sted. Omkring driftsbygningerne føg og hvirvlede tagenes løsrevne eternitplader (ca. 250 stk. blev kastet rundt ved gården), men ved 22-tiden stilnede uvejret lidt af, og Lundgårds gamle medhjælper, Johannes Lauridsen, Sønderby, ringede Lundgård op med en idé om, at man måske kunne bruge slamsugeren til at lave vakuum med til en gammeldags spandemalkemaskine.

Med lidt skepsis modtog Lundgård denne idé, da det nok ville tage omkring 12 timer at malke Lauridsens 50 og Lundgårds 90 køer. Men man kunne jo da prøve. De fik systemet flikket sammen – og det virkede! Lauridsens køer stod bundne og blev malket først. Mælken blev hældt i gylletanken, da køletanken jo også var strømløs.

Vanskeligere var det at malke Lundgårds 90 køer, da de i den mørkelagte løsdriftsstald først skulle indfanges. Henad morgenstunden var alle så udmattede, at de gik i seng – uden dog at kunne sove. Da det lysnede ved 09-tiden lørdag, genoptog man malkningen og blev færdig henad middag. Nu trængte de højstydende køer til atter at blive malket, og heldigvis kom strømmen igen ved 15-tiden lørdag, og så kom det hele efterhånden i normal gænge igen.

Fodring var ikke noget problem, da det foregår med en vogn trukket af traktor, men køernes ædelyst var ophørt på grund af tørsten. Vandpumpen var jo også gået i stå. Kun en enkelt ko fik yverbetændelse, og nedgang i mælkemængden mærkedes i nogle få dage – men man mistede indtægten fra den mælk, der blev hældt i gylletanken.

Morgenkaffe fik man da om lørdagen. Fru Else Lundgård havde lidt vand

Ud over kirken skete der også skader på institutionen Helheden på Refshedevej. Foto: Erling Schmidt.

i en kedel, som hun satte over fire fyrfadslys og gav udtryk for, at om lidt er kaffen klar. Der gik to timer, før den var klar – og nu har Lundgård købt sig et nødstrømsanlæg.

I Tange-området forsvandt strømmen kl. ca. 15.30, og en del landmænd her lånte et nødstrømsanlæg hos hønseriejer Lønne, Gørding (Gørding havde strøm). Anlægget kom til at gå på omgang hos landmændene, og ret hurtigt fik også en maskinstation lejet et anlæg, som transporteredes rundt til staldene. Først 7. dec. kl. 13.30 kom der atter strøm fra syd til Tange-området.

På biblioteket – Stig Hegn skriver:

Jeg var på biblioteket til kl. 16.30, selv om jeg egentlig skulle have været hjem kl. 15.00, men jeg må indrømme, at stormen allerede da havde et omfang, så jeg var ræd for hvad der ku ske med vores store vinduer ud mod pladsen. Jeg tænkte: hvad nu hvis de blæser ind, og der er børn i biblioteket. Det var ikke fordi situationen var bedret, da jeg kørte hjem, men lånerne var holdt op med at komme. Ved 18-tiden gik lyset, og medarbejderne famlede rundt med stearinlys.

Vores EDB-system var gået ned for længe siden, men da der næsten ikke kom lånere, var problemet til at overse. På et tidspunkt kom en medarbejder ud i gangen og undrede sig over, at stearinlyset gik ud. Det viste sig så, at der kom træk fra magasinet – og en nærmere undersøgelse viste, at det var fordi den

store avnbøg havde lagt sig på taget, stille og roligt, men dog ret bestemt, med en af kæmpegrenene tværs gennem taget. Derfor trækken!

Jeg kørte hjem til Jedsted ad Ribevej og tænkte ikke på, at det faktisk blæste så meget. Men da jeg kom et stykke ud ad Ribevej, ku jeg jo se, at de fleste af de gamle grantræer lå på vejen. Det lod sig da gøre at krydse sig frem. Egentlig oplevede jeg ikke køreturen som farlig – glad for et jeg ikke var på cykel den dag! – før et stykke ud ad Kjærgårdsvej, hvor det begyndte af piske med afrevne grene mod karosseriet. Så gik det op for mig, at det ikke var uden grund, at jeg ikke mødte andre biler. Men jeg kom vel hjem, og kl. 20.00 gik jeg lige udenfor, for at se, hvordan det var. Da vinden var fra vest, ku jeg næsten ikke få yderdøren op, og selv om mit hus ligger ret meget i læ, var jeg lige ved at blive væltet omkuld, og da er jeg dog ingen spirrevip. Lyset var for længst gået og jeg gik til sengs på sofaen i stuen – jeg skulle ikke have noget af soveværelset på 1. sal, lige under taget. Men i modsætning til mange huse i Jedsted og Vilslev stod mit uskadt, da jeg vågnede næste dag.

Der skete betydelige skader – i august 2000 anslået til 350.000 kr. – på Sct. Ansgar kirke. Foto: Ugeavisen.

Skaderne på kommunens ejendomme blev opgjort til 1.560.000 (august 2000) – en del af dem var biblioteket, hvor magasinet blev skadet, så en tredjedel af taget måtte lægges nyt, et enkelt spær gik og hele den ene væg måtte mures om. Der blev ødelagt bøger for 25.000 kr. og bygningsskader for 420.000. Skaderne på Solgården beløb sig til 760.000 kr.

Stormskade på Darum kirke

St. Darum var et at de mest udsatte steder i kommunen: her kom vinden direkte fra Vesterhavet. Men her viste skaderne på kirken sig først ved det næste stormvejr, hvor der kom regn. Tagets blyplader var mange steder blevet bøjet, så vandet blev presset over overlapningerne og ned i kirken, så det blev nødvendigt at beskytte orglet med en presenning. Og for at beskytte kirkens indre blev der rullet plastic ud på loftet.

Menighedsrådet stod over for en dyr reparation, så de kontaktede det firma, der havde fornyet taget i 1988 og 1995 – men det eksisterede ikke mere. Der er faktisk kun tre af slagsen tilbage i Danmark. Så det blev firmaet K. Stoffregen (Struer), der skulle vurdere, og de sagde sammen med den faste arkitekt, Allan Havsteen-Mikkelsen, at hele sydsiden på skibet skulle lægges om, mens resten kunne bankes på plads. Derudover var der det nedenunder: underlagsbrædder, spær og tømmer – det skulle også gås efter.

Reparationen kostede ifølge et overslag 437.000 kr. – hvoraf Menighedsrådet skulle udrede de 326.000, som blev klaret via et fireårigt lån på 4% fra stiftsmidlerne.

Litteratur:
Artikel af Kristian Bundgaard i Darum sogn nr. 2, juni 2000.

Olaf Bak (f. 1922 i Bjerring v. Kjellerup). Var i mange år Vestkystens lokalredaktør. Er formand for Lokalhistorisk Arkiv. Har et betydeligt lokalhistorisk forfatterskab, bl. a som medredaktør af: Da Bramming blev stor: Brammings historie – fortrinsvis fra 1960erne og 1970erne. 1999. Idealismen røg af mode!: 25 års kommunalreform: Bramming kommune og sammenlægningen med Darum, Gørding, Hunderup, Vejrup og V. Nykirke kommuner. 1995. Besættelsen i Bramming Kommune. 1995. Bramming 1913: banen, byen, jernbaneulykken 26. juli 1993. Historisk billedbog 1985, Bramming kommune. Desuden talrige artikler i herværende årbog. Adresse: Sportsvej 7, 6740 Bramming.